

Amangul UTEPBERGENOVA,
O'zDSMI Nukus filiali katta o'qituvchisi,
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MUSTALLIK YILLARIDA QORAQALPOG'ISTON TELEVIDENIYESINING IJODIY ISHLARI

Annotatsiya. Maqaloda Qoraqalpog'iston televideniyesining mustaqillik yillaridagi ijodiy ishlari va televideniye sohasining rivojlanish davridagi muammolar va yutuqlari yangi arxiv materiallari, yodga olishlar va boshqa ma'lumotlardan foydalangan holda Qoraqalpog'iston televideniyesining yangi ko'rsatuvlari haqida qisqacha so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: televideniye, ommaviy axborot, muharrir, rejissyor, ko'rsatuv, operator.

Аннотация. В статье кратко рассказывается о творческих работах каракалпакского телевидения в годы независимости и современных программах с использованием новых архивных материалов, эскизов и другой информации.

Ключевые слова: телевидение, массовая информация, редактор, режиссер, шоу, оператор.

Abstract. This article briefly describes the creative work of Karakalpak television during the years of independence and new programs on Karakalpak television, using new archival materials, sketches, and other information.

Keywords: television, mass media, editor, director, show, cameraman.

Qoraqalpog'iston Teleradiokompaniyasining moddiy-texnik jihatdan modernizatsiyalanishi 2005–2011-yillarda davom etib, so'ngra Qoraqalpog'iston davlat teleradiokompaniyasi faoliyatida axborot resurslarini zamon talabiga mos shakllantirish va mahsulot ishlab chiqarish jarayonidagi izlanish davri boshlanadi. Chunki shu yillarda televideniye va radioga jurnalistlarning yangi avlodi kirib keladi, shu bilan birga, jahon axborot yetkazish tizimidagi bir qator o'zgarishlar, ya'ni, raqamlashtirish tizimining keng tarqalishi, shuningdek, ma'lumot tarqatish va uni yuklab olish (qabul qilish) imkoniyatlari batamom tezlashuvi sabab bo'ldi. Tadqiqotchi G.Raxmetkarieva O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi amaliyoti misolida "Olamni tahliliy va madaniy idrok etish asoslarini shakllantirib, televideniye shaxsning ijtimoiylashuvi, estetiklashuvi, intellektuallashuvi jarayonlariga ta'sir ko'rsatadi, bilim, vatanparvarlik, baynalmilallik, gumanistik intilishlari ustuvorlik sifatida dolzar-

blashtiradi" deb ta'kidlab, bugungi kunda o'zining ma'rifiy an'analarini yangi g'oyalar, konsepsiyalar bilan boyitib, ijodiy salohiyatini namoyon etadi va madaniy-axboriy makonni kengayib boyatganini aytadi [1, 34-b].

2012-yilning 1-iyunidan boshlab Qoraqalpog'iston telekanalining ko'rsatuvlarida bir-birini takrorlovchi, mazmunan yaqin ko'rsatuvlar soni qisqartirilib, birlashtirildi va yangi 16 nomdagi

ko'rsatuvlar tashkil qilindi. Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy mazmundagi 30 ga yaqin ko'rsatuvlar efir orqali yoritildi. Shu bois, Qoraqalpog'iston televideniyesi va radiosida faoliyat olib borayotgan yoshlardan A.Kurbaniyazova, U.Yerimbetova, L.Yesemuratova, K.Bekbauliev, B.Otepovalar yangi televizion loyihalar bilan tomoshabinlarga tanila boshlagan. Har yili Mustaqillik bayrami arafasida har bir shahar va tumanlar miqyosida radio va telefestivallar tashkil etish an'anaga aylangan [2, 4-b].

2013-yilning aprel oyidan boshlab Qoraqalpog'iston televideniyesi teledasturlari "Uzdigital TV" raqamli formatidagi efir setkasiga kiritildi. 2013-yilning 1-iyunidan boshlab ish boshlagan dublyaj studiyasi faoliyati tufayli kichik teletomoshabinlar multfilmlarni qoraqalpoq tilida ko'rish imkoniyatiga ega bo'ldi. Mustaqilligimizning 20 yilligi arafasida Qoraqalpog'iston televideniyesi ko'rsatuvlar vaqtini kuniga 14 soatga yetkazdi. Respublika aholisi Qoraqalpog'iston televideniyesining ertalabki, kunduzgi va kechki ko'rsatuvlarini tomosha qilishlari mumkin edi. Masalan, axborot dasturlari tahririyati "Xabar" dasturini har kuni uch tilda olib boradi. 14-yanvar – Vatan himoyachilari kuni munosabati va Yangi yil bayramiga, 8-mart Xotin-qizlar bayrami, 9-aprel Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni, Xotira va qadrlash kuni (9-may), Butunjahon bolalarni himoya qilish kuni (1-iyun), Mustaqillik kuni (1-sentabr), O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kuni (8-dekabr) va boshqa bayramlarga bag'ishlangan konsert tadbirlari berilib bordi. Ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy ko'rsatuvlar tahririyatlari tomonidan tayyorlangan ko'rsatuvlar hajmi oyiga 14–15 soatgacha oshirildi. Shuningdek, ko'rsatuvlar hajmining kengayishi ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishdagi "Kóz-qaras", "Jaqsidan sharapat", "Alis ótmishten saza", "Hayal baxti" kabi yangi loyihalarni efirga uzatish imkonini berdi.

Shu yillari Qoraqalpog'iston televideniyesida ko'rsatuvlar setkasi biroz qayta shakllanib, bir qator yangi ijodiy loyihalar efirga uzatilgan. Masalan, axborot dasturlari tahririyati jamoasi dasturlaridan "Inson va tabiat" (Insan hám tábiyat), "Nigoh" (Kóz qaras), "Ayol baxti" (Hayal baxti), "Ochiq muloqot" (Ashiqtan ashıq sóylesiw), "Adolat ko'zgusi" (Ádillik aynası), "Deputat minbari" (Deputat minberi), "Iqtisodiyot va biz" (Ekonomika hám biz), "Salomatlik qadri" (Salomatlıq qádiri), "Mustahkam oila" (Bekkem shańaraq), "Tug'ilgan yer dalasida" (Tuwılǵan jer dalasında), "Jahon sport yulduzlari" (Jáhán sport

julduzlari), "Poytaxt" (Paytaxt), "Erkin fikr" (Erkin pikir), "El tinchligi uchun" (El tınıshlıǵı ushin), "Oila muqaddas maskan" (Shańıraq muxaddes dárgay), "Ogohlik – davr talabi" (Qıraǵılıq dáwir talabı), "Munosabat" (Múnásebet), "Xabar + intervyu"lar efirga uzatilgan. Bu ko'rsatuvlarda iqtisodiy va ekologik savodxonlikni targ'ib qilish bilan birga, mehr-oqibat, mehnatsevarlik, intizom, safarbarlik misollarida tomoshabinni o'z maqsadlarini ro'yobga chiqarishiga yo'naltirish, o'zaro yordam, bag'rikenglik, oliyjanoblik namunalari bilan o'zaro hurmatni tarbiyalash orqali televideniye jamiyatning ijtimoiy va axloqiy qiyofasiga ta'sir etmoqda. Bizning nazarimizda Qoraqalpog'iston radio va televideniyesining muhim axloqiy va fuqarolik vazifasi bo'lib qolmoqda [3, 7-b].

Teletomoshabinlarning estetik dam olishi va hordiq chiqarish ehtiyojlarini qondirish musiqiy-ko'ngilochar dasturlar tahririyatining asosiy vazifasi bo'lib, ijodiy guruh tomonidan tayyorlangan "Meni túsin ...", "Jaslar menen", "Yosh", "Baqslar lapizi", "Náwpir", "Kásibim sirlari", "Ómir sabaqlari", "Bilim ring", "Ayqulaq", "Muzika sirlari", "Miyras", "Ózbekstan – ulıwma úyimiz", "Do'stlik gulshani" va boshqalar berib borilmoqda. "Ulli ziban", "Sazlar sıyqırı" ko'rsatuvlari tomoshabinlarda katta qiziqish uyg'otdi. Masalan, "Baqslar lapizi", "Miyras" kabi ko'rsatuvlarda gap qoraqalpoq baxshichilik (baqsi) san'ati haqida edi. Avloddan-avlodga o'tib, o'tmishning buyuk ustozlari haqida tarixiy ma'lumotlarni taqdim etish, shuningdek, tomoshabinlarni yangi avlod baxshi va jirovlari bilan tanishtirish haqida so'z yuritilar edi. "Meni túsin ...", "Jaslar menen", "Yosh" kabi ijodiy loyihalar yoshlarga qaratilgan bo'lib, Qoraqalpog'iston televideniyesining ijodiy guruhi tomonidan jamiyat madaniy hayoti va kommunikativ sohasida yosh tomoshabinlarni intellektual, badiiy axborot bilan ta'minlashi jihatidan yetakchi maqomga ega bo'lishga intilishini ko'rsatadi. "Ózbekstan – ulıwma úyimiz", "Do'stlik gulshani" kabi ko'rsatuvlarda rus, qozoq, turkman va respublikamizda istiqomat qiluvchi boshqa millatlar madaniyati, urf-odatları va madaniy merosini saqlashga yo'naltirilgan bo'lib, respublikamizda millatlararo do'stlik va hamkorlik yo'li bilan madaniy, ma'rifiy va ma'naviy yuksalish sari birgalikda shahdam qadamlar qo'yish masalasiga qaratilgan edi. Aziz va muqaddas bo'lgan jonajon yurtimizda turli millat vakillarining tinch va totuv istiqomat qilayotganligi, yagona Vatan tushunchasining qalblarda hukmron ekanligi mamlakatimiz

mustaqilligi va taraqqiyotining muhim garovi bo'lib xizmat qilayotganligi namoyish etilardi [4, 12-b].

2021-yillarga kelib, Qoraqalpog'iston televideniyesining ko'rsatuvlar kontenti kengayib, yangi ijodiy loyihalar telejurnalistlarning yosh avlodi tomonidan tayyorlanib, "Bilim ring", "Umr saboqlari" (Ómir sabaqlari), "Musika sirlari" (Muzika sirlari), "Sozlar siqiri" (Sazlar siyqiri), "Yulduzli oqshom" (Juldizli aqsham), "Ayqulaq", "Qanotli qo'shiqlar" (Qanatli qosiqlar), "Go'zallik siri" (Gózálliq síri), "Náwpir", "So'z gavhari" (Sóz gáwhari), "Adabiyot va davr" (Ádebiyat hám dáwir), "Kino + teatr", "Sport mening umrim" (Sport meniń ómirim), "Oila sporti" (Shańıraq sportı), "O'yla, izla, top" (Oylan, izlen, tap), "Hayvonot dunyosi" (Xaywanatlar dúnyası), "Sport", "Awhalıń qalay awıllas", "Kasbim sirlari" (Kásibim sirlari), "Qaldirg'och" (Karlıǵash), "Túlkishek", "Meros" (Mıyras), "Chaqqonlik maydoni" (Shaqqanlıq maydanı), "Kim epchil-u, Kim chaqqon" (Kim epshil, kim shaqqan), Maktab o'quvchilarining konserti "Parvoz" (Mektep oqıwshılarınıń konserti "Párwaz"), "Sirli olam" (Sırlı álem), "So'nmas yulduzlar" (Sónbes juldızlar), "Baqslar lapızı", "Ullń ziban", "Epchillik sinog'i" (Epshillik sınaǵı) teledasturlari ham yuqorida ta'kidlangan maqsad-vazifalarni amalga oshirish xatti-harakatlari deb baholash lozim [5].

Qoraqalpog'iston televideniyesi jamiyatimizning rivojlanishida, uning estetik zavq olishi bilan obod turmushi, insonparvarlikning yangidan-yangi bosqichlarida xizmat qilish ishida faol ishtirok etishga urinayotganligini ko'rsatadi. 2014-yil ikkinchi dublyaj studiyasi ishga topshirildi va kino va televizion filmlar qoraqalpoq tiliga dublyaj qilina boshladi. Bir qator islohotlar, jumladan, moddiy-texnik bazaning mustahkamlanishi natijasida, Qoraqalpog'iston Respublikasi teleradiokompaniyasi ijodiy jamoasi tomonidan avval kam uchraydigan janrlar – qoraqalpoq tilida teleseriallar va dublyaj ishlarini amalga oshirish imkoniyatini berdi. Masalan, 2016-yil yakuni bo'yicha 134 soat 14 daqiqa teleseriallar, telenovellalar, dublyaj qilish ishlari amalga oshirilgan. Jumladan telemahsulotlardan "Bir dostıń bolsın" (20 qismdan iborat – 10 soat, 45 daqiqa), "Arziwli jollar" (5 qismdan iborat – 2 soat, 34 daqiqa) teleseriali, "Ómir sabaqlari" turkumidagi telenovellalar (1 soat, 32 daqiqa), "Sıyqırılı bilyard" badiiy filmi (1 soat, 34 daqiqa) ishlab chiqarildi. Shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi teleradiokompaniyasi dublyaj studiyasida 2016-yil yakuni bo'yicha 122 soat,

25 daqiqalik telemahsulotlar dublyaj qilindi. Jumladan, badiiy filmlar (70 soat, 05 daqiqa), ilmiy-ommabop filmlar (40 soat, 10 daqiqa), multfilmlar (12 soat, 10 daqiqa)ni tashkil etdi.

Shu bilan birga, aytish joizki, televideniye boshqa ijtimoiy tarmoqlar bilan raqobatdosh bo'lib, unga ijtimoiy tarmoqlarga xos bo'lgan mobillik va kontentning rang-barangligi yetishmas edi. Ta'kidlash lozimki, bugungi kunda mamlakatimiz yoshlariga zamon talabiga mos ta'lim-tarbiya berish jarayoniga yangi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) tizimi va internet tarmog'i imkoniyatlarining joriy etilishi o'zining samarasini oshirish omili ekanligini anglatmoqda. Jahonda shiddat bilan taraqqiy etib borayotgan AKT tizimi va internet tarmog'idan samarali foydalanish yoshlarning ijodiy tafakkurlarini rivojlantirib, o'zligini namoyish etishlariga imkon berayotganligi ham yangi zamonaviy texnologiyalarning afzalliklaridan biri hisoblanadi. Televideniye ijtimoiy tarmoqlardan o'zligi yoshlarimizga o'z intellektual salohiyatlari va qobiliyatlarini, iste'dodlarini namoyon etishlarida, ta'lim-tarbiya jarayonida zamon talabiga muvofiq barcha zarur imkoniyatlar va ijodiy g'oyalarning amalga oshirilmayotganligida, shu bilan birga, mamlakatimiz bo'ylab har bir oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasasi, maktab va boshqa ta'lim muassasalari texnika vositalari bilan ta'minlanib, internet tizimidan ham maqsadli va mazmunli foydalanish imkoniyatlari yaratilgan [6, 56-b].

Ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy dasturlar bosh muharririyati esa, asosan, mamlakatimizda olib borilayotgan ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy islohotlarning, Prezidentimiz va hukumatimiz tomonidan qabul qilingan Qarorlar va Farmonlarning maqsad va mazmunini keng jamoatchilikka tanishtirish va mana shu islohotlarning joylarda bajarilishini yoritib borishdan iborat edi. Prezidentimiz rahnamoligidagi inson manfaatlarini himoya qilish, xalqimizning farovonligini bundan buyon ham yuksaltirish, totuvlik, mehribonlik muhitini mustahkamlash bo'yicha olib borilayotgan keng qamrovli ishlarni yoritib borish – eng muhim vazifalari sanaladi. Jumladan, "Davr nafasi", "Iqtisod va ishbilarmonlik", "Qoraqalpog'iston", "Inson va qonun", "Shanba to'liqlarida", "Salomatlik sirlari", "Tabiat va inson", "Talab va mas'uliyat", "Qaror va uning ijrosi", "Kun mavzusi", "Jamiyat va din", "Nukus va nukusliklar", "Qalqon", "Deputat minbari", "Hazrati dehqon", "Avtopatrol", "Zamanlas", "Elge xizmet ádiwli minnet", "Obod mahalla obod turmush", "Obod

turmush obod vatan”, “Dunyo voqealari sharhi”, “Ota makon”, “Mulk egasi”, “To‘rtinchi hokimiyat”, “Shifokor maslahati”, “Ilm-ishlab chiqarishga” radioteledasturlari efirga uzatilgan [7, 23-b].

Umuman olganda, mustaqillik yillari Qoraqalpog‘iston televideniyesi faoliyati rivoji jarayoni o‘ziga xos xususiyatlari mavjud bo‘lib, ushbu sohaning respublika siyosiy-iqtisodiy, ijtimoiy-madaniy hayotidagi rolining oshishiga asos bo‘ldi. Jumladan, radio va

televideniye sotsiomadaniy institut sifatida faollashishi bevosita uning samaradorligini, badiiy zaxiralari va milliylik ahamiyatini o‘rganish va tadqiq etish bilan bog‘liq bo‘lib, u tobora dolzarblik kasb etmoqda. Sotsiomadaniy samaradorlik Qoraqalpog‘iston televideniyesining texnik, tasviriy va ifodaviy vositalarini uyg‘unlashtirib, madaniy-axborot maydon va ta’sir doirasini kengaytirishiga yordam berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raxmatkariyeva G. Milliy televideniyeining sotsiamadaniy samaradorligi, badiiy resurslari va xususiyatlari: San’atshunoslik fanlari falsafa doktori (PhD) avtoref. dis. ... – Toshkent, 2019. – 11 b.
2. Мадреимов Т. История возникновения и развития средств массовой информации Каракалпакстана в 1930-1990 гг.) (радиовещание и телевидение): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Нукус, 1997. – 10 с.
3. Qoraqalpog‘iston davlat teleradiokompaniyasining joriy arxivi, 2013 yil.
4. QR MDA, ф.12, оп.3, д.553, л.371.
5. QR MdA, М-576-ф. 1-руyh. 65-ish.
6. Мадреимов Т. История возникновения и развития средств массовой информации Каракалпакстана в 1930-1990 гг.) (радиовещание и телевидение): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Нукус, 1997. – 10 с.
7. QR MDA, ф.12, оп.3, д.553, л.371.